A Hitchin-féle rendszer és tükörszimmetria

Szabó Szilárd

Budapesti Műszaki Egyetem
és
Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet

Integrálhatóság Nyári Iskola
Budapest, 2008. augusztus 30.

Jelölések

- X: kompakt Riemann-felület, $g \geq 2$: X neme, $\mathrm{Jac}(X) = \mathrm{Pic}^0(X) \cong \mathbf{C}^{2g}/\Lambda$: X Jacobi-sokasága ($\Lambda \subset \mathbf{C}^{2g}$: a periódus-rács)
- G: összefüggő reduktív algebrai csoport $\mathbf{C}$ felett (néha $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$), $Z(G)$: G centruma, $\mathfrak{g}$: G Lie-algebrája
- K: egy maximális kompakt részcsoport G-ben, $\mathfrak{k}$: K Lie-algebrája
- $\mathcal{O}_X, \Omega^k_X, \mathbf{\Omega}^1_X$: a holomorf függvények, a sima k-formák és a holomorf 1-formák kévéje X felett
- $H^j(X, \mathcal{S})$: az $\mathcal{S}$ kéve X feletti j-edik kohomológia-csoportja

Konnexiók G-nyalábokon

Legyen

$$p : E \rightarrow X$$

egy principális G-nyaláb X-en, jobb oldali hatással

$$R_g : E \rightarrow E.$$

Jelöljük V-vel TE "függőleges" disztribúcióját:

$$V_{(x,e)} = T(p^{-1}x).$$

Konnexiók G-nyalábokon

Legyen

$$p : E \to X$$

egy principális G-nyaláb X-en, jobb oldali hatással

$$R_g : E \to E.$$

Jelöljük V-vel TE "függőleges" disztribúcióját:

$$V_{(x,e)} = T(p^{-1}x).$$

Egy konnexió E-n az érintő-nyaláb egy

$$TE = V \oplus H$$

hasítása V és egy "vízszintes" H disztribúció összegébe, amely G-ekvivariáns: bármely $e \in E$-re és $g \in G$-re

$$H_{eg} = d(R_g)_e H_e.$$

Integrálhatóság

Egy D konnexió E-n integrálható ha a H disztribúció integrálható (azaz létezik egy fóliázás amelynek érintője minden e-ben H_e). Az (E, D) párost ekkor lapos principális G-nyalábnak nevezzük.

Integrálhatóság

Egy D konnexió E-n integrálható ha a H disztribúció integrálható (azaz létezik egy fóliázás amelynek érintője minden e-ben H_e). Az (E, D) párost ekkor lapos principális G-nyalábnak nevezzük. Tetszőleges trivializációban D előáll

$$D = d + a$$

alakban, ahol $a \in \Omega^1_X(U, \mathrm{ad}(E))$. Ismert, hogy D akkor és csak akkor integrálható ha

$$da + a \wedge a = 0.$$

Itt a bal oldalon álló mennyiség független a trivializációtól, és D görbületének nevezzük, továbbá F_D-vel jelöljük.

Konnexiók felbontása

Legyen z egy lokális holomorf koordináta X-en. Ekkor az X feletti sima 1-formákat lokálisan generálja dz és $d\bar{z}$. Ez indukálja az 1-formák kévéjének Hodge-felbontását:

$$\Omega^1_X = \Omega^{1,0}_X \oplus \Omega^{0,1}_X,$$

ahol $\Omega^{1,0}_X$-et dz míg $\Omega^{0,1}_X$-et $d\bar{z}$ generálja lokálisan.

Konnexiók felbontása

Legyen z egy lokális holomorf koordináta X-en. Ekkor az X feletti sima 1-formákat lokálisan generálja dz és $d\bar{z}$. Ez indukálja az 1-formák kévéjének Hodge-felbontását:

$$\Omega^1_X = \Omega^{1,0}_X \oplus \Omega^{0,1}_X,$$

ahol $\Omega^{1,0}_X$-et dz míg $\Omega^{0,1}_X$-et $d\bar{z}$ generálja lokálisan.
Ekkor az a formát felbonthatjuk egyértelműen $a = a^{1,0}dz + a^{0,1}d\bar{z}$ alakban. Ez indukálja D felbontását:

$$D = \bar{\partial}^E + \nabla,$$

ahol

$$\bar{\partial}^E = d^{0,1} + a^{0,1}d\bar{z}$$

és

$$\nabla = d^{1,0} + a^{1,0}dz.$$

Holomorf konnexiók

Ekkor $\bar{\partial}^E$ meghatároz egy holomorf struktúrát E-n, és

$$[\bar{\partial}^E, \nabla] = 0.$$

Azaz

$$\nabla : \mathcal{O}_X(E) \to \mathbf{\Omega}^1_X(E),$$

és ∇ teljesíti a Leibniz-formulát:

$$\nabla(f\sigma) = f\nabla(\sigma) + d^{1,0}(f)\sigma$$

minden f lokális holomorf függvényre és σ lokális holomorf szelésre.

Holomorf konnexiók

Ekkor $\bar{\partial}^E$ meghatároz egy holomorf struktúrát E-n, és

$$[\bar{\partial}^E, \nabla] = 0.$$

Azaz

$$\nabla : \mathcal{O}_X(E) \to \mathbf{\Omega}^1_X(E),$$

és ∇ teljesíti a Leibniz-formulát:

$$\nabla(f\sigma) = f\nabla(\sigma) + d^{1,0}(f)\sigma$$

minden f lokális holomorf függvényre és σ lokális holomorf szelésre. Azt mondjuk, hogy ∇ egy holomorf konnexió a $\bar{\partial}^E$ holomorf struktúrára nézve.

Irreducibilitás vektor-nyalábokra

Legyen E egy holomorf $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-nyaláb X felett és ∇ egy holomorf konnexió E-n. Azt mondjuk, hogy ∇ irreducibilis, ha E-nek nem létezik ∇-invariáns valódi holomorf résznyalábja.

Irreducibilitás vektor-nyalábokra

Legyen E egy holomorf $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-nyaláb X felett és ∇ egy holomorf konnexió E-n. Azt mondjuk, hogy ∇ irreducibilis, ha E-nek nem létezik ∇-invariáns valódi holomorf résznyalábja.
Továbbá, ∇ félig-egyszerű, ha előáll irreducibilis konnexiók direkt összegeként.

A de Rham-modulustér

Legyen E egy holomorf G-nyaláb X felett, $g \in H^0(X, \mathrm{Ad}(E))$ tetszőleges globális holomorf szelése E endomorfizmus-nyalábjának és ∇ tetszőleges holomorf konnexió E-n. Ekkor g visszahúzással indukál egy $g \cdot \nabla$ konnexiót E-n. Azt mondjuk, hogy $g \cdot \nabla$ a ∇ konnexió g-vel vett mérce-transzformáltja.

A de Rham-modulustér

Legyen E egy holomorf G-nyaláb X felett, $g \in H^0(X, \mathrm{Ad}(E))$ tetszőleges globális holomorf szelése E endomorfizmus-nyalábjának és ∇ tetszőleges holomorf konnexió E-n. Ekkor g visszahúzással indukál egy $g \cdot \nabla$ konnexiót E-n. Azt mondjuk, hogy $g \cdot \nabla$ a ∇ konnexió g-vel vett mérce-transzformáltja.

Gauss-Bonnet:

$$\deg(E) = \int_X \mathrm{tr}(F_D) = 0.$$

A de Rham-modulustér

Legyen E egy holomorf G-nyaláb X felett, $g \in H^0(X, \mathrm{Ad}(E))$ tetszőleges globális holomorf szelése E endomorfizmus-nyalábjának és ∇ tetszőleges holomorf konnexió E-n. Ekkor g visszahúzással indukál egy $g \cdot \nabla$ konnexiót E-n. Azt mondjuk, hogy $g \cdot \nabla$ a ∇ konnexió g-vel vett mérce-transzformáltja.

Gauss-Bonnet:

$$\deg(E) = \int_X \mathrm{tr}(F_D) = 0.$$

Jelöljük $\mathcal{M}^s_{\mathrm{dR}}(X, G)$-vel az E-n értelmezett stabil holomorf konnexiók halmazát mérce-ekvivalencia erejéig valamely 0-fokú E nyalábra.

A de Rham-modulustér, II.

Tétel (N. Nitsure)

$\mathcal{M}^s_{\mathrm{dR}}(X, G)$ egy $\dim(G)(2g-2) + 2\dim(Z(G))$-dimenziós kvázi-projektív algebrai sokaság. Többek között, létezik rajta egy természetes (g, I, ω_I) Kähler-struktúra.

Az Abel-féle eset

Legyen $G = \mathbf{C}^*$, ekkor E csak a triviális principális $\mathbf{C}^*$-nyaláb lehet. E egy τ globális trivializációja indukál egy D_0 lapos referencia-konnexiót: $D_0(f\tau) = d(f)\tau$ minden f függvényre. Ekkor minden D konnexió felírható mint

$$D = D_0 + a,$$

ahol $a \in \Omega^1(X, \mathbf{C})$ egy $\mathbf{C}$-értékű sima 1-forma X felett. A τ trivializációban tehát

$$D = d + a.$$

Ezért D görbülete da, tehát D pontosan akkor lapos, ha $da = 0$. Mivel E minden valódi résznyalábja 0 rangú, ezért E-n minden konnexió irreducibilis.

Az Abel-féle eset, II.

A mérce-transzformációk halmaza az $\Omega^0(X, \mathbf{C}^*)$ globális nemeltűnő függvények halmaza. Ez előáll mint

$$\Omega^0(X, \mathbf{C}^*) = (\Omega^0(X, \mathbf{C}^*))^0 \times \pi_0(\Omega^0(X, \mathbf{C}^*)).$$

Továbbá $\pi_0(\Omega^0(X, \mathbf{C}^*)) \cong H^1(X, \mathbf{Z})$ és $(\Omega^0(X, \mathbf{C}^*))^0 = \Omega^0(X, \mathbf{C})$ az exponenciális leképezésen keresztül. Egy $g = \exp(f)$ null-homotóp mérce-transzformáció a $d + a$ konnexión a

$$g \cdot (d + a) = d + a - df$$

képlettel hat.

Az Abel-féle eset, II.

A mérce-transzformációk halmaza az $\Omega^0(X, \mathbf{C}^*)$ globális nemeltűnő függvények halmaza. Ez előáll mint

$$\Omega^0(X, \mathbf{C}^*) = (\Omega^0(X, \mathbf{C}^*))^0 \times \pi_0(\Omega^0(X, \mathbf{C}^*)).$$

Továbbá $\pi_0(\Omega^0(X, \mathbf{C}^*)) \cong H^1(X, \mathbf{Z})$ és $(\Omega^0(X, \mathbf{C}^*))^0 = \Omega^0(X, \mathbf{C})$ az exponenciális leképezésen keresztül. Egy $g = \exp(f)$ null-homotóp mérce-transzformáció a $d + a$ konnexión a

$$g \cdot (d + a) = d + a - df$$

képlettel hat.
Ezért

$$\mathcal{M}^s_{\mathrm{dR}}(X, \mathbf{C}^*) = \frac{\{a \in \Omega^1(X, \mathbf{C}) | \quad da = 0\}}{\{df | \quad f \in \Omega^0(X, \mathbf{C})\} \times H^1(X, \mathbf{Z})},$$

tehát $\mathcal{M}^s_{\mathrm{dR}}(X, \mathbf{C}^*) = H^1(X, \mathbf{C}) / H^1(X, \mathbf{Z}) \cong \mathbf{C}^{2g} / \mathbf{Z}^{2g}$.

Metrikák principális nyalábokon

Legyen E egy principális G-nyaláb X felett. Egy h metrika E-n egy globális szelése az E/K homogén nyalábnak, azaz a struktúra-csoport egy redukciója K-ra.

Példa

A $G = \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$ esetben a maximális kompakt $K = \mathrm{U}(r)$. Egy metrika egy E principális $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-nyalábon egy Hermite-féle metrika az E-hez és a $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$ kanonikus reprezentációjához tartozó vektornyalábon.

Harmonikus metrika

Legyen (E, D) egy lapos G-nyaláb X felett. Jelölje $\tilde{X}$ az X univerzális fedőfelületét, amin létezik egy természetes $\pi_1(X)$-hatás. Ugyanakkor $\pi_1(X)$ hat a G/K homogén téren is a D-hez tartozó monodrómia-hatáson keresztül. Ezért egy metrikát tekinthetünk úgy, mint egy $\pi_1(X)$-ekvivariáns

$$\tilde{h} : \tilde{X} \to G/K$$

leképezést.

Harmonikus metrika

Legyen (E, D) egy lapos G-nyaláb X felett. Jelölje $\tilde{X}$ az X univerzális fedőfelületét, amin létezik egy természetes $\pi_1(X)$-hatás. Ugyanakkor $\pi_1(X)$ hat a G/K homogén téren is a D-hez tartozó monodrómia-hatáson keresztül. Ezért egy metrikát tekinthetünk úgy, mint egy $\pi_1(X)$-ekvivariáns

$$\tilde{h} : \tilde{X} \to G/K$$

leképezést.

Definíció

Egy h metrika harmonikus, ha a $\tilde{h}$ mint Riemann-sokaságok közötti leképezés harmonikus.

Harmonikus metrika, II.

Tétel (C. Corlette – S. Donaldson)

(E, D)-n akkor és csak akkor létezik harmonikus metrika, ha félig egyszerű. Továbbá, ha (E, D) irreducibilis, akkor a harmonikus metrika egy $Z(G)$-beli elem erejéig egyértelműen meghatározott.

Holomorf értelmezés

Tekintsük a $\mathfrak{g}$ Lie-algebra egy Cartan-felbontását:

$$\mathfrak{g} = \mathfrak{k} \oplus \mathfrak{m},$$

és jelöljük σ-val a Cartan-involúciót $\mathfrak{g}$-n:

$$\sigma|_{\mathfrak{k}} = 1, \quad \sigma|_{\mathfrak{m}} = -1.$$

Legyen h egy metrika E-n és bontsuk fel a konnexiót $D = D^{+} + \Phi$ alakban, ahol D^{+} egy konnexió amely megőrzi h-t és Φ egy $\mathfrak{m}$-értékű 1-forma. Végül, jelöljük $\bar{\partial}^{\mathcal{E}}$-vel D^{+} Hodge-felbontásbeli $(0,1)$-részét. Ekkor $\bar{\partial}^{\mathcal{E}}$ meghatároz egy holomorf struktúrát az E nyalábon, amely különbözik a D által értelmezett holomorf struktúrától.

Holomorf értelmezés, II.

Bontsuk fel továbbá Φ-t a

$$\Phi = \theta + \overline{\sigma(\theta)}$$

alakban, ahol θ egy ad(E)-értékű 1-forma, és a második tag $\sigma(\theta)$ konjugáltja mint 1-forma. Ekkor h harmonikus pontosan akkor, ha

$$\bar{\partial}^{\mathcal{E}}\theta = 0.$$

Holomorf értelmezés, II.

Bontsuk fel továbbá Φ-t a

$$\Phi = \theta + \overline{\sigma(\theta)}$$

alakban, ahol θ egy ad(E)-értékű 1-forma, és a második tag $\sigma(\theta)$ konjugáltja mint 1-forma. Ekkor h harmonikus pontosan akkor, ha

$$\bar{\partial}^{\mathcal{E}} \theta = 0.$$

Továbbá, az eredeti D konnexió akkor és csak akkor lapos, ha teljesül

$$F_{D^+} - [\theta, \overline{\sigma(\theta)}] = 0.$$

Ezt a két egyenletet Hitchin komplex illetve valós egyenletének hívjuk.

Higgs-nyalábok és stabilitás

Legyen $\mathcal{E}$ egy holomorf G-nyaláb X felett. Egy $\theta \in \mathbf{\Omega}^1_X(X, \mathrm{ad}(\mathcal{E}))$ holomorf endomorfizmus-értékű 1-formát $\mathcal{E}$-n Higgs-mezőnek nevezünk. Az $(\mathcal{E}, \theta)$ párost ekkor Higgs-nyalábnak nevezzük.

Higgs-nyalábok és stabilitás

Legyen $\mathcal{E}$ egy holomorf G-nyaláb X felett. Egy $\theta \in \mathbf{\Omega}^1_X(X, \mathrm{ad}(\mathcal{E}))$ holomorf endomorfizmus-értékű 1-formát $\mathcal{E}$-n Higgs-mezőnek nevezünk. Az $(\mathcal{E}, \theta)$ párost ekkor Higgs-nyalábnak nevezzük.

Legyen $G = \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$, és $\mathcal{E}$ egy holomorf $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-nyaláb X felett. Ekkor a

$$\mu(\mathcal{E}) = \frac{\deg \mathcal{E}}{\mathrm{rang}\, \mathcal{E}}$$

számot $\mathcal{E}$ meredekségének hívjuk.

Azt mondjuk, hogy $(\mathcal{E}, \theta)$ stabil, ha $\mathcal{E}$ minden $\mathcal{F}$ valódi θ-invariáns résznyalábjára teljesül

$$\mu(\mathcal{F}) < \mu(\mathcal{E}).$$

Továbbá, $(\mathcal{E}, \theta)$ poli-stabil ha előáll azonos meredekségű stabil Higgs-nyalábok direkt összegeként.

Stabilitás általános csoportra

Tetszőleges csoportra hasonlóképpen értelmezhető a stabilitás-fogalom: ekkor az $\mathrm{ad}(\mathcal{E})$ vektor-nyalábon indukált Higgs-mező stabilitását értjük alatta.

Hermite-Einstein metrikák

Legyen h egy metrika $\mathcal{E}$-n, és jelöljük D^+-vel a h-hoz és $\bar{\partial}^{\mathcal{E}}$-hez tartozó Chern-konnexiót. Azt mondjuk, hogy h teljesíti a Hermite-Einstein egyenletet, ha

$$F_{D^+} - [\theta, \overline{\sigma(\theta)}] = 0.$$

Hermite-Einstein metrikák

Legyen h egy metrika $\mathcal{E}$-n, és jelöljük D^+-vel a h-hoz és $\bar{\partial}^{\mathcal{E}}$-hez tartozó Chern-konnexiót. Azt mondjuk, hogy h teljesíti a Hermite-Einstein egyenletet, ha

$$F_{D^+} - [\theta, \overline{\sigma(\theta)}] = 0.$$

Tétel (N. Hitchin, C. Simpson)

Egy $(\mathcal{E}, \theta)$ Higgs-nyalábon akkor és csak akkor létezik Hermite-Einstein metrika, ha $(\mathcal{E}, \theta)$ poli-stabil. Továbbá, ha $(\mathcal{E}, \theta)$ stabil akkor a Hermite-Einstein metrika egy $Z(G)$-beli elem erejéig egyértelmű.

A Dolbeault-modulustér

Legyen $(\mathcal{E}, \theta)$ egy Higgs-nyaláb X felett és $g \in H^0(X, \mathcal{E})$ egy globális holomorf endomorfizmusa $\mathcal{E}$-nek. Ekkor

$$g \cdot \theta = g\theta g^{-1}$$

is egy Higgs-mező $g^*\mathcal{E}$-n. A $(g^*\mathcal{E}, g \cdot \theta)$ párt θ g-vel vett mérce-transzformáltjának nevezzük.

A Dolbeault-modulustér

Legyen $(\mathcal{E}, \theta)$ egy Higgs-nyaláb X felett és $g \in H^0(X, \mathcal{E})$ egy globális holomorf endomorfizmusa $\mathcal{E}$-nek. Ekkor

$$g \cdot \theta = g\theta g^{-1}$$

is egy Higgs-mező $g^*\mathcal{E}$-n. A $(g^*\mathcal{E}, g \cdot \theta)$ párt θ g-vel vett mérce-transzformáltjának nevezzük.
Legyen

$$\mathcal{M}^s_{\mathrm{Dol}}(X, G)$$

az $(\mathcal{E}, \theta)$ Higgs-nyalábok halmaza mérce-transzformáció erejéig, valamely 0-fokú $\mathcal{E}$ holomorf G-nyalábra.

A Dolbeault-modulustér, II.

Tétel (N. Hitchin)

$\mathcal{M}^s_{\mathrm{Dol}}(X, G)$ *egy* $\dim(G)(2g-2) + 2\dim(Z(G))$*-dimenziós kvázi-projektív algebrai sokaság. Többek között, létezik rajta egy természetes* (g, J, ω_J) *Kähler-struktúra.*

A Hitchin-modulustér

Legyen E_K egy K-principális nyaláb X felett és E az indukált G-principális nyaláb. Legyen

$$\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X, K)$$

az olyan $(\mathcal{E}, \theta)$ párosok halmaza, amelyek teljesítik a

$$F_{D^+} - [\theta, \overline{\sigma(\theta)}] = 0, \quad \bar{\partial}^{\mathcal{E}} \theta = 0$$

valós és komplex Hitchin-egyenleteket, $\mathrm{Ad}(E_K)$-beli mérce-transzformációk erejéig.

A Hitchin-modulustér

Legyen E_K egy K-principális nyaláb X felett és E az indukált G-principális nyaláb. Legyen

$$\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X, K)$$

az olyan $(\mathcal{E}, \theta)$ párosok halmaza, amelyek teljesítik a

$$F_{D^+} - [\theta, \overline{\sigma(\theta)}] = 0, \quad \bar{\partial}^{\mathcal{E}} \theta = 0$$

valós és komplex Hitchin-egyenleteket, $\mathrm{Ad}(E_K)$-beli mérce-transzformációk erejéig.

Tétel (N. Hitchin)

$\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X, K)$ mint $\mathbf{R}$-analitikus sokaság megegyezik $\mathcal{M}^s_{\mathrm{dR}}(X, G)$-vel és $\mathcal{M}^s_{\mathrm{Dol}}(X, G)$-vel is. Az I és J komplex struktúrák teljesítik az $IJ = -JI$ relációt.

Hiper-Kähler és komplex szimplektikus

Egy olyan sima sokaságot, amelyen létezik két (g, I, ω_I) és (g, J, ω_J) Kähler-struktúra amelyek komplex szorzásaira teljesül $IJ = -JI$, hiper-Kähler sokaságnak nevezünk. Tehát, az I, J de Rham és Dolbeault komplex struktúrák ellátják $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X, K)$-t egy hiper-Kähler struktúrával.

Hiper-Kähler és komplex szimplektikus

Egy olyan sima sokaságot, amelyen létezik két (g, I, ω_I) és (g, J, ω_J) Kähler-struktúra amelyek komplex szorzásaira teljesül $IJ = -JI$, hiper-Kähler sokaságnak nevezünk. Tehát, az I, J de Rham és Dolbeault komplex struktúrák ellátják $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X, K)$-t egy hiper-Kähler struktúrával.
Legyen

$$K = IJ,$$

és $u \in \{I, J, K\}$-ra

$$\omega_u = g(u., .).$$

Legyen továbbá

$$\Omega_I = \omega_J + i\omega_K, \quad \Omega_J = \omega_K - i\omega_I.$$

Ekkor Ω_u egy u-holomorf komplex szimplektikus struktúra.

Karakterisztikus polinom

Legyen $G = \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$ és $(\mathcal{E}, \theta)$ egy $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-Higgs nyaláb X felett. A Higgs-mezőt tekintsük egy

$$\theta : \mathcal{E} \to \mathcal{E} \otimes K_X$$

leképezésnek, ahol K_X az X kanonikus nyalábját jelöli. Ekkor θ karakterisztikus polinomja a $t \in K_X$ változóban

$$\chi_\theta(t) = \det(\theta + t\mathrm{Id}_{\mathcal{E}}) = t^r + a_1(x)t^{r-1} + \cdots + a_{r-1}(x)t + a_r(x)$$

valamely $a_j \in H^0(X, K_X^{\otimes j})$ szelésekre.

Hitchin-fibrálás a modulustéren

Definíció

A

$$H : \mathcal{M}^{s}_{\mathrm{Dol}}(X, \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})) \to \bigoplus_{j=1}^{r} H^0(X, K_X^{\otimes j})$$

$$(\mathcal{E}, \theta) \mapsto (a_1, \dots, a_r)$$

leképezést $\mathcal{M}^{s}_{\mathrm{Dol}}(X, \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C}))$ Hitchin-leképezésének, az affin képteret a leképezés alapjának nevezzük. Az alap egy rögzített bázisában H komponenseit $H_1, \dots, H_d$-vel jelöljük.

Hitchin-fibrálás, II.

Tetszőleges G struktúra-csoport esetén válasszunk a $\mathfrak{g}$ feletti ad-invariáns polinomoknak egy $p_1, \ldots, p_k$ bázisát, és legyen $d_j = \deg(p_j)$. Ekkor minden θ Higgs-mezőre pontonként alkalmazva a polinomokat kapjuk a

$$H : \mathcal{M}^s_{\mathrm{Dol}}(X, G) \to \bigoplus_{j=1}^{k} H^0(X, K_X^{\otimes d_j})$$
$$(\mathcal{E}, \theta) \mapsto (p_1(\theta(x)), \ldots, p_k(\theta(x)))$$

mérce-invariáns Hitchin-leképezést.

Példa

$G = \mathrm{Sl}(r, \mathbf{C})$ esetén egy Higgs-nyaláb egy olyan $(\mathcal{E}, \theta)$ páros, ahol $\mathcal{E}$ determináns-nyalábja rögzített és $\mathrm{tr}(\theta) = 0$. Tehát, itt a leképezés alapja $\oplus_{j=2}^{r} H^0(X, K_X^{\otimes j})$.

Az integrálható rendszer

Tétel (N. Hitchin)

A H leképezés az $\mathcal{M}^s_{\mathrm{Dol}}(X, G)$ téren egy algebrailag teljesen integrálható Hamilton-féle rendszert alkot. Azaz:

- *A leképezés alapjának d dimenziója megegyezik $\frac{1}{2}\dim(\mathcal{M}^s_{\mathrm{Dol}}(X, G))$-vel.*
- *$H_1, \ldots, H_d$ az Ω_J komplex szimplektikus struktúrára nézve Poisson-kommutálnak.*
- *$dH_1 \wedge \cdots \wedge dH_d$ majdnem mindenhol nemeltűnő.*
- *A leképezés fibrumai majdnem minden pontban d-dimenziós Abel-féle sokaságok nyílt halmazai, az $X_{H_1}, \ldots, X_{H_d}$ Hamilton-féle vektormezők pedig lineárisak.*

Az Abel-féle eset

Legyen E egy triviális principális $\mathbf{C}^*$-nyaláb X felett. Ekkor $\deg(E) = 0$, és az E-n értelmezett holomorf struktúrákat ekvivalencia erejéig a $\mathrm{Jac}(X) \cong T^{2g}$ Jacobi-sokaság paraméterezi. Rögzített $\mathcal{E}$ holomorf vonal-nyalábon egy θ Higgs-mező egy holomorf 1-forma: $\theta \in H^0(X, \boldsymbol{\Omega}^1_X)$. Minden Higgs-nyaláb stabil. Ismert, hogy

$$T_{\mathcal{E}} \mathrm{Jac}(X) \cong H^{0,1}(X, \mathbf{C}),$$

ami a Serre dualitás miatt izomorf $H^{1,0}(X, \mathbf{C})^*$-val. Tehát,

$$\mathcal{M}^s_{\mathrm{Dol}}(X, G) \cong T^* \mathrm{Jac}(X),$$

a Liouville holomorf-szimplektikus struktúrával: ha $q^1, \ldots, q^g$ holomorf koordináták $\mathrm{Jac}(X)$-en és $p_1, \ldots, p_g$ a duális koordináták $T^*_{q^1,\ldots,q^g} \mathrm{Jac}(X)$-en, akkor

$$\Omega_J = \sum dq^j \wedge dp_j.$$

Az Abel-féle eset, II.

A Hitchin-leképezés

$$H : T^* \operatorname{Jac}(X) \to H^{1,0}(X, \mathbf{C}),$$
$$(q^1, \ldots, q^g, p_1, \ldots, p_g) \mapsto (p_1, \ldots, p_g)$$

fibrumai $\operatorname{Jac}(X)$-szel izomorf holomorf Lagrange-féle tóruszok (J, Ω_J)-re nézve. A $H_j = p_j$-hez rendelt X_{H_j} Hamilton-féle vektormező $\operatorname{Jac}(X)$-en $\frac{\partial}{\partial q^j}$.

Az Abel-féle eset, II.

A Hitchin-leképezés

$$H : T^* \operatorname{Jac}(X) \to H^{1,0}(X, \mathbf{C}),$$
$$(q^1, \ldots, q^g, p_1, \ldots, p_g) \mapsto (p_1, \ldots, p_g)$$

fibrumai $\operatorname{Jac}(X)$-szel izomorf holomorf Lagrange-féle tóruszok (J, Ω_J)-re nézve. A $H_j = p_j$-hez rendelt X_{H_j} Hamilton-féle vektormező $\operatorname{Jac}(X)$-en $\frac{\partial}{\partial q^j}$.
Topologikusan

$$T^* \operatorname{Jac}(X) \cong (S^1)^{2g} \times \mathbf{R}^{2g} \cong (S^1 \times \mathbf{R}_+)^{2g} = (\mathbf{C}^*)^{2g}$$

az exponenciális leképezésen keresztül, és az I komplex struktúra a $\mathbf{C}^*$-komponenseket hagyja invariánsan.

Az Abel-féle eset

Rögzítsünk egy $x_0 \in X$ pontot. Ekkor kapunk egy izomorfizmust:

$$\mathrm{Pic}^0(X) \cong \mathrm{Pic}^1(X).$$

Továbbá, az

$$\begin{aligned} i : X &\to \mathrm{Jac}(X) \\ x &\mapsto \mathcal{O}_X(x - x_0) \end{aligned}$$

Abel-Jacobi leképezés indukál egy

$$\pi_1^{ab}(X, x_0) \cong \pi_1(\mathrm{Jac}(X)) \cong \mathbf{Z}^{2g},$$

izomorfizmust, ahonnan pedig

$$\begin{aligned} \mathcal{M}_{\mathrm{dR}}(X, \mathbf{C}^*) \cong \mathcal{R}(\pi_1(\mathrm{Jac}(X)), \mathbf{C}^*) &\cong (\mathbf{C}^*)^{2g} \\ D &\mapsto F_D. \end{aligned}$$

Az Abel-féle eset, II.

Legyen

$$H_1 = \{(x, L, L(x))\} \subset X \times \mathrm{Jac}(X) \times \mathrm{Jac}(X),$$

a következő vetítésekkel:

$$\pi_3(x, L, L(x)) = L(x) \quad \pi_{12}(x, L, L(x)) = (x, L).$$

Az Abel-féle eset, II.

Legyen

$$H_1 = \{(x, L, L(x))\} \subset X \times \mathrm{Jac}(X) \times \mathrm{Jac}(X),$$

a következő vetítésekkel:

$$\pi_3(x, L, L(x)) = L(x) \quad \pi_{12}(x, L, L(x)) = (x, L).$$

Legyen

$$\mathcal{H}_1 : \mathcal{R}(\pi_1(\mathrm{Jac}(X)), \mathbf{C}^*) \to \mathcal{R}(\pi_1(X \times \mathrm{Jac}(X)), \mathbf{C}^*)$$
$$F \mapsto (\pi_{12})_* \pi_3^* F$$

az 1-rangú Hecke-operátor.

Állítás

Ekkor minden $D \in \mathcal{M}_{\mathrm{dR}}(X, \mathbf{C})$-re F_D egy Hecke-sajátkéve D sajátértékkel, azaz $\mathcal{H}_1(F_D) \cong D \boxtimes F_D$.

A magasabb rangú eset

Legyen $G = \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$ és nevezzük $\mathcal{M}(X, G)$-nek az E-n értelmezett holomorf nyalábok modulusterét valamely E principális G-nyalábra. Legyen most minden $1 \leq i \leq r$-re

$$H_r^i = \{(x, L, L')\} \subset X \times \mathcal{M}(X, G) \times \mathcal{M}(X, G),$$

ahol

$$0 \to L \to L' \to \oplus^i \mathbf{C}_x \to 0.$$

A magasabb rangú eset

Legyen $G = \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$ és nevezzük $\mathcal{M}(X, G)$-nek az E-n értelmezett holomorf nyalábok modulusterét valamely E principális G-nyalábra. Legyen most minden $1 \leq i \leq r$-re

$$H_r^i = \{(x, L, L')\} \subset X \times \mathcal{M}(X, G) \times \mathcal{M}(X, G),$$

ahol

$$0 \to L \to L' \to \oplus^i \mathbf{C}_x \to 0.$$

Hasonlóan $\mathcal{H}_1$-hez, értelmezhető a

$$\mathcal{H}_r^i : D^b(\mathcal{M}(X, E)) \to D^b(X \times \mathcal{M}(X, E))$$

Hecke-operátor, ahol D^b a $\mathcal{D}$-modulusok derivált kategóriája.

A magasabb rangú eset, II.

Legyen D egy irreducibilis lapos $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-konnexió X-en. Azt mondjuk, hogy $F \in D^b(\mathcal{M}(X, G))$ egy Hecke-sajátkéve D sajátértékkel, ha minden i-re

$$\mathcal{H}_r^i(F) \cong (\wedge^i D) \boxtimes F.$$

A magasabb rangú eset, II.

Legyen D egy irreducibilis lapos $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-konnexió X-en. Azt mondjuk, hogy $F \in D^b(\mathcal{M}(X, G))$ egy Hecke-sajátkéve D sajátértékkel, ha minden i-re

$$\mathcal{H}_r^i(F) \cong (\wedge^i D) \boxtimes F.$$

Tétel (Frenkel-Gaitsgory-Vilonen)

Minden D irreducibilis lapos $\mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$-konnexióra létezik egy F_D irreducibilis Hecke-sajátkéve $\mathcal{M}(X, G)$-n D sajátértékkel.

Fizikai interpretáció

Hitchin-fibrálás: $T^*\mathcal{M}(X, G) \subset \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X, G)$ nyílt részhalmaz.

Fizikai interpretáció

Hitchin-fibrálás: $T^*\mathcal{M}(X,G) \subset \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$ nyílt részhalmaz.

A-modell: $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$, szimplektikus struktúra: ω_K;
$\mathcal{D}$-modulusok $\mathcal{M}(X,G)$-n $\leftrightsquigarrow$ A-hártyák $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$-en;
Hecke-operátor $\leftrightsquigarrow$ 't Hooft-operátor;
Hecke-sajátkéve $\leftrightsquigarrow$ mágneses sajáthártya.

Fizikai interpretáció

Hitchin-fibrálás: $T^*\mathcal{M}(X,G) \subset \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$ nyílt részhalmaz.

A-modell: $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$, szimplektikus struktúra: ω_K;
$\mathcal{D}$-modulusok $\mathcal{M}(X,G)$-n $\leftrightsquigarrow$ A-hártyák $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$-en;
Hecke-operátor $\leftrightsquigarrow$ 't Hooft-operátor;
Hecke-sajátkéve $\leftrightsquigarrow$ mágneses sajáthártya.

B-modell: $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,{}^L G)$, komplex struktúra: I;
$(E,D) \in \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,{}^L G) \cong \mathcal{M}_{\mathrm{dR}}(X,{}^L G)$ $\leftrightsquigarrow$ B-hártya.

Fizikai interpretáció

Hitchin-fibrálás: $T^*\mathcal{M}(X,G) \subset \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$ nyílt részhalmaz.

A-modell: $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$, szimplektikus struktúra: ω_K;
$\mathcal{D}$-modulusok $\mathcal{M}(X,G)$-n $\leftrightsquigarrow$ A-hártyák $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$-en;
Hecke-operátor $\leftrightsquigarrow$ 't Hooft-operátor;
Hecke-sajátkéve $\leftrightsquigarrow$ mágneses sajáthártya.

B-modell: $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,{}^LG)$, komplex struktúra: I;
$(E,D) \in \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,{}^LG) \cong \mathcal{M}_{\mathrm{dR}}(X,{}^LG)$ $\leftrightsquigarrow$ B-hártya.

T-dualitás: B-hártya $(E,D) \mapsto A$-mágneses sajáthártya F_D;

Fizikai interpretáció

Hitchin-fibrálás: $T^*\mathcal{M}(X,G) \subset \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$ nyílt részhalmaz.

A-modell: $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$, szimplektikus struktúra: ω_K;
$\mathcal{D}$-modulusok $\mathcal{M}(X,G)$-n $\leftrightsquigarrow$ A-hártyák $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,G)$-en;
Hecke-operátor $\leftrightsquigarrow$ ’t Hooft-operátor;
Hecke-sajátkéve $\leftrightsquigarrow$ mágneses sajáthártya.

B-modell: $\mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,{}^L G)$, komplex struktúra: I;
$(E,D) \in \mathcal{M}_{\mathrm{Hit}}(X,{}^L G) \cong \mathcal{M}_{\mathrm{dR}}(X,{}^L G) \leftrightsquigarrow B$-hártya.

T-dualitás: B-hártya $(E,D) \mapsto A$-mágneses sajáthártya F_D;
Geometriai Langlands $\leftrightsquigarrow$ 4-d elektromos-mágneses dualitás!

Langlands-dualitás

Legyen $(\mathfrak{z}^\vee \oplus \mathfrak{h}^\vee, X, R)$ a G gyökrendszere, ahol

- $\mathfrak{z}$ a $\mathfrak{g}$ centruma
- $\mathfrak{h}$ a $\mathfrak{g}$ félig-egyszerű részének egy Cartan-részalgebrája
- $X \subset \mathfrak{z}^\vee \oplus \mathfrak{h}^\vee$ a G megfelelő maximális tóruszának karakter-rácsa
- $R \subset \mathfrak{h}^\vee$ pedig a gyökök halmaza.

Egy összefüggő reduktív algebrai csoportot egyértelműen meghatároz a gyökrendszere.

Langlands-dualitás

Legyen $(\mathfrak{z}^\vee \oplus \mathfrak{h}^\vee, X, R)$ a G gyökrendszere, ahol

- $\mathfrak{z}$ a $\mathfrak{g}$ centruma
- $\mathfrak{h}$ a $\mathfrak{g}$ félig-egyszerű részének egy Cartan-részalgebrája
- $X \subset \mathfrak{z}^\vee \oplus \mathfrak{h}^\vee$ a G megfelelő maximális tóruszának karakter-rácsa
- $R \subset \mathfrak{h}^\vee$ pedig a gyökök halmaza.

Egy összefüggő reduktív algebrai csoportot egyértelműen meghatároz a gyökrendszere.

Definíció

A G csoport Langlands-duálisa az a ${}^LG$ csoport, amely gyökrendszere $(\mathfrak{z} \oplus \mathfrak{h}, X^\vee, R^\vee)$.

Néhány Langlands-duális pár

Példa

- $G = \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$, ${}^L G = \mathrm{Gl}(r, \mathbf{C})$.
- $G = \mathrm{Sl}(r, \mathbf{C})$, ${}^L G = \mathrm{PGl}(r, \mathbf{C})$.
- $G = \mathrm{SO}(2r+1, \mathbf{C})$, ${}^L G = \mathrm{Sp}(2r, \mathbf{C})$.
- $G = G_2$, ${}^L G = G_2$.
- ${}^L({}^L G) \cong G$.
- $Z(G) \cong \pi_1({}^L G)$ minden félig-egyszerű G-re.